

comentaris literaris

per Josep Palomero i José Miguel Segura

MEMORIA ROJA

de José Carlos Rueda Laffond
Editorial: Universitat de València
i Institució Alfons el Magnànim
València, 2018 | Pàgines 508
Història

L'autor, professor d'Història Contemporània de la Complutense, expert en l'evolució del comunisme espanyol, en la presentació insisteix en l'objectiu d'aquest treball, que no és l'anàlisi de les posicions comunistes durant la guerra civil, la dictadura franquista, l'exili o la transició, sinó l'observació de com s'ha transmès i ha perviscut la memòria comunista a Espanya entre els anys 1931 i 1977, la memòria oficial o institucional del PCE. La funció clau del partit en la guerra civil va orientar la memòria comunista i la va nodrir durant les dècades posteriors d'un relat perdurable basat en l'antifeixisme i en una selecció d'imatges i de registres que van caracteritzar l'ideari comunista: el patriotisme, la violència justificada, la independència nacional i la voluntat revolucionària. Entre els anys trenta i setanta del segle passat eixe record va determinar un emplaçament del partit carregat de significacions vinculades amb construccions imaginàries que responien a períodes històrics diferents. En el primer bloc, «Marcos de la memoria» s'analitzen les relacions entre la història i la memòria en tres capítols. En el segon, «Prácticas simbólicas» es detallen en cinc capítols diferents maniobres de la memòria comunista segons la propietat i la finalitat. JP

Hi ha ocasions en què fa falta l'estrena d'una pel·lícula—*Mientras dure la guerra*, d'Alejandro Amenábar—perquè un es fixe en aquest estupend estudi biogràfic en el qual l'autor tracta al personatge —Miguel de Unamuno—, el seu espai emotiu i intel·lectual —Salamanca— i el temps vital—els últims sis mesos de la seua vida, que van coincidir amb els sis primers de la guerra civil espanyola— amb més que sobrada solvència.

AGONIZAR EN SALAMANCA

de Luciano G. Egido
Editorial: Tusquets

Madrid, 2007
Pàgines 296
Assaig

Al llarg de sis capítols —un per mes— el professor Luciano G. Egido desenvolupa la marxa ideològica d'una de les figures més importants i problemàtiques del que es va anomenar «Edat de plata» de la literatura espanyola. Aquest desenvolupament avança amb un ritme pausat i amb un notable grau de coneixement per part del biògraf, amb una mirada que es fixa en el mateix dia a dia d'uns mesos tràgics en el col·lectiu però també en l'individual. Polèmic amb tot i amb tots, Unamuno va ser en realitat i fins a l'últim alé, un intel·lectual que no va deixar de polemitzar amb si mateix, sempre a contra corrent entre paradoxes i etimologies que dibuixaven un capacitat intel·lectual molt poc comuna. Títol de traïdor pels republicans —rutoritza la frase que va etzibar als soldats feixistes en contra d'Azaña, a qui anomenada «el faraón del Pardo»— i després pels militars

alçats en armes el 18 de juliol de 1936 i dels qui Unamuno esperava ingènuament una necessària neteja d'una república que al seu judici res tenia a veure amb el que s'esperava d'ella en 1931.

L'autor relata amb gran domini com el desengany va anar apoderant-se de qui va acabar morint el 31 de desembre afirmant certes tan tremendes com que «¡Dios no puede volverle la espalda a España! ¡España se salvará porque tiene que salvarse!» i que va trobar el seu punt climàtic en el cèlebre episodi del paranimf de la Universitat de Salamanca del 12 d'octubre de 1936, davant Carmen Polo de Franco i el general Millán Astray. En el personal, Unamuno va continuar amb certs alts i baixos en una espiral de nihilisme i desengany absolut cap als uns i els altres —«los hunos y los hotros», com li agradava escriure per a referir-se a republicans i feixistes—, desposseït de la seua condició de regidor i de rector universitari, sospitós vigilat permanentment, envoltat finalment d'una indiferència i menyspreu que es van convertir en certa mala consciència després de la seua defunció.

Estupend retrat biogràfic d'una figura irrepitible el pensament de la qual i les paraules de la qual van ser manipulades injustament i que va viure la seua pròpia agonia durant sis dolorosíssims mesos en un país que començava a endinsar-se en una altra agonia, aquesta de signe molt més sagnant. Un treball i un resultat admirables. JMSR

LOS EXILIADOS REPUBLICANOS EN LOS CAMPOS DE INTERNAMIENTO FRANCESES

de Claudia Nickel | Traducció: Raquel García Borsani | Editorial: Renacimiento
Sevilla, 2019 | Pàgines 412 | Literatura de l'exili

Va haver-hi una època que Europa va estar sembrada de camps de concentració. Hui en dia han reaparegut en aquest cívic continent camps d'internament o de clausió d'immigrants, siguen exiliats o expatriats, com ho van ser els milers de republicans espanyols forçats a buscar auxili a França en els primers mesos de 1939: refugiats civils, soldats i brigadistes internacionals. El govern francès, desbordat per la situació, es va comportar de manera inclement amb els perdedors de la guerra civil i els va confinar en recintes nefasts en què sobreviure resultava impossible. En el segon capítol d'aquest llibre es relacionen els camps del sud de França entre la guerra civil i la segona guerra mundial i se'n descriuen les condicions.

La Dra. Nickel, professora de la Universitat d'Hamburg, ha rastrejat la producció literària que els refugiats van poder escriure en els camps. És a dir, les literatures personals sobre el tema —poemes, diaris, cartes, butlletins i revistes—, així com els testimonis literaris de l'internament (en especial les creacions d'Agustí Bartra i Max Aub), més les perspectives ampliades, escrites fora del camp, incloent una anàlisi detallada del *Camp francès* de Max Aub. JP

La Dra. Nickel, professora de la Universitat d'Hamburg, ha rastrejat la producció literària que els refugiats van poder escriure en els camps. És a dir, les literatures personals sobre el tema —poemes, diaris, cartes, butlletins i revistes—, així com els testimonis literaris de l'internament (en especial les creacions d'Agustí Bartra i Max Aub), més les perspectives ampliades, escrites fora del camp, incloent una anàlisi detallada del *Camp francès* de Max Aub. JP

destaquem...

Visitar als malalts, un pretext per a tornar a la infantesa

Què és la infància, sinó un Edèn? Encara que a vegades resulti violent, aquest període, que és la infantesa, és un conjunt d'ensomnis, un estat en el qual el temps es dilata, on no existeix la incertesa. La infància és un univers simbòlic que evocuem de tant en tant, sent ja adults, amb un aire nostàlgic, per a afirmar-nos en la nostra innocència. És, també, una època d'il·luminació i de revelació, l'inici d'un aprenentatge que ens marca per sempre, perquè a poc a poc es van obrint les portes darrere de les quals s'amaguen els terrors d'un món que pensàvem era sensible i indulgent i que es mostra violent i incongruent.

Ningú pot explicar exactament què ocorre dins de nosaltres quan abandonem la infància, per aquest motiu resulti un exercici molt complex intentar articular aquesta època de les nostres vides sense caure en la temptació d'edulcorar cada detall o record. En aquest sentit, Vicente Valero ha aconseguit, o està en

procés d'aconseguir més aviat, revertir aquest exercici de desmemòria que tots i cadascun de nosaltres duem a terme cada any que passa. Si en *Los extraños* (Periférica, 2014) es proposava indagar en les vides d'alguns dels seus familiars, gent que havia estat esborrada de la seua experiència més directa, i en *Las transiciones* (Periférica, 2016), versava sobre l'amistat i el pas a l'adolescència, ara se serveix d'una cosa tan singular com inusual en l'actualitat, com és visitar als malalts, per a capturar alguns d'aquests moments de la infància, de la seua infància.

Enfermos antiguos, que així es titula la seua nova novel·la, se serveix d'aquestes visites als convalescents que realitzava amb sa mare per a traçar una sèrie d'històries paral·leles de personatges variats. Així, entre consultes mèdiques, brous i repòs, discorren les vides de persones que són més del que semblen a simple vista, tenint en compte que darrere de cada nom hi ha una història, i que cada història és un cú-

mul d'experiències, una col·lecció de victòries i derrotes emocionals. Tots aquests relats que s'entremesclen amb gràcia serveixen —li serveixen a Valero— per a recordar el seu propi passat, però també per a reflexionar sobre el context social i econòmic de l'illa d'Eivissa, el seu lloc natal, en les acaballes del franquisme, quan el turisme era encara incipient i els convencionalismes (polítics i religiosos) marcaven el dia a dia de la societat.

Existeix en aquestes pàgines aquesta càrrega poètica pròpia d'aquest autor que és, abans de res, un poeta, una emotivitat impregnada d'enyorança. Assistent, amb aquesta elegant prosa que poc autors com ell plasmen sobre el paper, a un relat confessional, un viatge iniciàtic cap a aquesta altra etapa de les nostres vides en la qual les certes poden arribar a disgustar-nos però a les quals irremediablement ens dirigim. Mai hauria imaginat que aquest exercici —tediós i estrany— de visitar als malalts pogués donar curs a aquest despertar de la memòria, a recupear fragments d'un passat per a reflexionar sobre el mateix. Una vegada més, la cadència i el domini del llenguatge de Vicente Valero m'impresionen. ≡

Eric Gras

ENFERMOS ANTIGUOS

de Vicente Valero
Editorial: Periférica
Càceres, 2020
Pàgines 144
Narrativa contemporània